

3. MISIR'DA İONİA'LILAR

İon kentlerinin Doğu Akdeniz'de faaliyet göstermeleri ve Karadeniz'den Mısır'a uzanan bölgelerde koloni kurabilmeleri Lydia hegemonyası altında ezilmediklerinin göstergesi olmalıdır. M.Ö. 7. yüzyılın ortalarında İonialılar Mısır'da Naukratis adında bir koloni kurdular. Aslında koloniden çok bir emporium yani ticaret merkeziydi. Helenlerin denizaşırı yerlerde kurdukları koloniler onlar için yeni bir yurt oluyor ve bağımsız polis idealini onda da yaşıyorlardı. Ancak Naukratis, bizzat firavunun izniyle kurulan ve görece olarak onun denetiminde olan bir ticaret üssü olmaktan öteye gidemedi. Bununla birlikte Helenler bu üs aracılığıyla doğu uygarlıklarıyla çok daha iç içe hale geldiler (Emporium'un yeri için bkz. Harita 6).

Harita 6. Nil deltası ve belli başlı merkezler

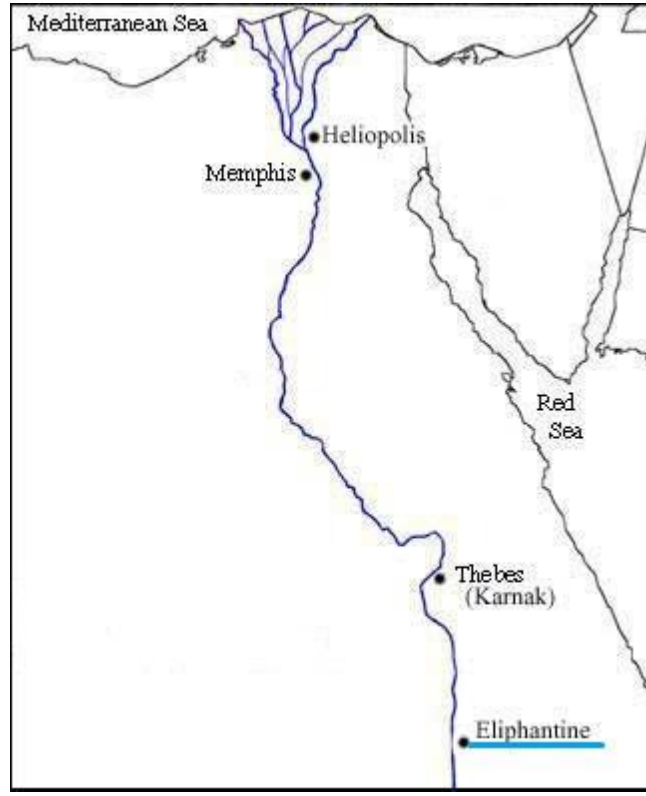
Aslında İonia tüccarlarının Mısır'a gelmesinden önce Mısır ile İon polisleri arasında bir bağlantı olmuştu. Bu bağlantı, Mısır'ın Asurlular tarafından işgal edilmesi ve Mısırlıların bu işgale direnişleri çerçevesinde ele alınmalıdır. M.Ö. 7. yüzyıl başlarında Mısır Asurlular tarafından işgal edildi. Asur Kralı Esarhaddon, Mısırlıların güneydeki geleneksel başkenti Thebes'e kadar ulaşmayı başardı. Bununla birlikte Asurlular için Mısır, sürekli kontrol altında tutulamayacak kadar uzak bir ülkeydi. Kendilerine bir işbirlikçi bulup ülkeyi onun aracılığıyla yönetmeyi tercih ettiler. Asurbanipal Mısır'daki yönetimi Delta'nın batı yakasındaki Sais krallığına emanet etti (Sais'in yeri için bkz. Harita 6). Sais kralları Eski Mısır'da 26. hanedanlık olarak anılırlar. Bu hanedanın ilk kralı I. Nekho, Asur'dan bağımsız hükümdarlık edememiştir (Kuhrt, 2010, 336-340). Ancak Nekho'nun oğlu I. Psammetikos, Mısır çapında hâkimiyetini kabul ettirerek 26. hanedanlığın gerçek anlamda kurucusu oldu. Asur'un güçten düşmesini Mısır'ın lehine kullandı ve dönemi Mısır için zenginlik ve refah dönemi oldu (Freeman, 2003, 89-90).

Mısır firavunu I. Psammetikos, ülkesini işgal etmiş olan Asurluları kovmak ve tahtına yeniden oturmak için, Anadolu'dan Mısır'a rastlantı eseri geldiği Herodotos tarafından anlatılan (II. 152) ancak daha büyük olasılıkla Lydia Kralı Gyges tarafından gönderilmiş olan İonialı ve Karialı askerleri hizmetine alarak kullanmıştır. I. Psammetikos'un M.Ö. 650 dolaylarında Lydia Kralı Gyges'ten destek gördüğü, Asurbanipal'in metinlerinde bildirilmektedir; o metinlerde Gyges'in bu davranışı Asur'a düşmanlık olarak anlatılır (Kuhrt, 2010, 341). Onların desteğiyle tahtını yeniden elde etmeyi başaran firavun, bu askerlere iki toprak parçası vererek onları ödüllendirmiştir (Boardman, 1988, 114). Herodotos bu olayı şöyle aktarmaktadır: *“Kendisine yardım eden İonialılarla Karialılara, Psammetikos Nil'in iki geçesinde sıralanmış, birbiri karşısına düşen ve Nil'le ayrılan topraklar verdi (Bkz. Harita 7). Bunlara, “kamplar” adı verilmiştir. Bu topraklardan gayri, daha ne söz vermişse hepsini yerine getirdi. Onlara Mısırlı çocukları emanet etti, Yunan dilini öğrensinler diye; bugün Mısır'da bulunan tercümanlar, o zaman Yunan dilini öğrenmiş olan bu çocukların torunlarıdır. Onlara verilen yerler Nil'in Pelusion ağzı üzerindeki Bubastis'in az aşağısına düşer ve deniz kıyısındır, İonialılar ve Karialılar burada uzun süre oturmuşlardır. Sonradan Kral Amasis* onları buradan Memphis'e aldırılmış ve Mısırlılara karşı kendisini korumak için bunlardan bir birlik kurmuştur. Onların Mısır'a yerleşmiş olmaları sayesinde ki, onlarla ilişki kurmuş olan biz öbür Yunanlılar, kral Psammetikos zamanında ve ondan sonra gelen krallar zamanında Mısır'da neler olup bittiğini tam tamına öğrenebiliyoruz; gerçekten bunlar, başka dil konuşup da Mısır'a girebilen ilk halktırlar. Sonradan ayrıldıkları topraklar ben oradan geçtiğimde gene o halleriyle duruyorlardı, gemilerini karaya çektikleri yerler ve evlerinin yıkıntıları belliydi” (II. 154).*

Harita 7. Herodotos'un anlatımına göre Mısır firavunu I. Psammetikos tarafından İonialılara ve Kariyalılara verilen toprakların harita üzerindeki konumu

I. Psammetikos başı çekmek üzere 26. hanedanlık firavunlarının yabancı unsurlarla desteklenmiş yeni bir ordu inşa ettikleri bilinmektedir. Ordunun yapısına ilişkin en ilginç ipucu, M.Ö. 593'te Kuşilere* karşı çıkılan sefer sırasında Abu Simbel'deki muazzam II. Ramses heykelinin bacağına kazınmış ünlü Yunanca duvar yazısında yer almaktadır: "Bu yazı, Kral Psammetikos Elephantine'ye geldiği zaman, Psammetikos ile birlikte deniz yolculuğu yapan Theokles'in oğlu tarafından yazılmıştır; ırmak izin verdiğince Kerkis'i aşmışlardır. Yabancı dilde konuşanlara (yani yabancı orduların askerleri) Potasimto, Mısırlılara Amasis komuta ediyordu" (Kuhrt tarafından aktarılmıştır, 2010, 344).

Harita 8. Elephantina'nın yerini gösteren harita. Thebes'in güneyinde Kuşilerin ülkesinde yer almaktadır.

Elephantine o kadar uzakta bir yerdir ki (bkz. Harita 8), Anadolu topraklarından kopup da buraya gelen Helenler için ve Afrika'nın bu kadar içlerine yolculuk olağanüstü bir tecrübe olmuştur. Freeman'ın, bu Helenler için "... gördükleri karşısında o kadar saygıyla eğildiler ki, kendi uygarlıklarının da -Herodotos'u kastederek- Mısır'dan yükseldiğine inananlar oldu" ifadesini kullanması boşuna değildir (Freeman, 2003, 90). Bundan sonra İonia kentleri Mısır dünyasıyla düzenli olarak ilişkiye girdi ve Naukratis'in kurulması ise Psammetik'in desteği ve izniyle gerçekleşti. M.Ö. 650'li yıllarda kurulan bu ticaret üssü diğerlerinden

farklı olarak yalnızca İon polislerine değil firavunun kendisine de yarar sağlıyordu (Boardman, 1988, 115). Ülkenin kapılarını Helen ve Fenikeli tüccarlara açan I. Psammetikos bu sayede muazzam bir servet edinmiştir. M.Ö. 625 dolaylarına gelindiğinde Mısır'ın kuzeyinde pek çok ticari üs mevcuttu. Bu emporium'lardan kaç tane olduğu belli değildir, fakat Mısırlı hükümdarların buralardan gümrük harcı, ayrıca ithalat ve ihracattan vergi aldıkları kesindir. Herhalde bu ticareten kraliyetin olabildiğince çok karlı çıkmasını güvence altına almak için M.Ö. 570'ten hemen sonra Amasis bütün Yunan ticaretini Mısır'da Sais'e yalnızca 16 km. uzaklıktaki Naukratis'e toplamıştı (Kuhrt, 2010, 345). Kral Amasis'in, 26. hanedanlığın diğer firavunları gibi paralı askerlerle desteklenen bir ordusu vardı. Örneğin İon polislerinden Samos'un tiranı Polykrates'in Mısır kralına asker sağladığı, tiranın bu şekilde inanılmaz ölçüde zenginleştiği bilinmektedir (Kuhrt, 2010, 350). Bu sayede Amasis ile Polykrates arasında sıkı bir dostluğun geliştiği, Amasis'in Samos'a pek çok hediye gönderdiği Herodotos tarafından aktarılmaktadır (II. 182). İonia polisleri için Mısır, Mısır için Naukratis çok özel bir anlam taşımaktadır. Naukratis'e İonia kentlerinin hemen hepsinden ve adalardan tüccarlar geldi ve kendi düzenli toplumlarını yarattılar, kendi tanrılarına adanmış tapınaklar yaptılar. Yine kral Amasis zamanında ve yine Herodotos tarafından, Amasis'in Mısır'a uğrayan ama orada yerleşmeyi düşünmeyenlere kendi tanrıları için tapınma yerleri yapabilsinler diye yerler ayırdığı aktarılmaktadır; İon polislerinden Khios (Sakız), Teos (Sığacık), Phokaia (Foça) ve Klazomenai (Urla) ortaklaşa tapınak yaptırmışlar ve bu ortaklığa Aiol ve Dor polislerinden bazıları da katılmıştır (II. 178).

Mısır'a ilk ayak basan Helenlerin İonialılar olmasına ve ticari üssü onların kurmasına rağmen Naukratis kısa sürede tüm Hellen dünyasının önemseddiği bir merkez haline geldi. Çünkü burası Afrika ve Akdeniz ticaretinde önemli bir yer oluşturuyordu. Helenler gümüş karşılığında Mısır'dan hububat alıyor ve gümüşün Mısır'da ve Doğu Akdeniz'de dolaşımını sağlıyorlardı (Cook, 1970, 66).